

Erkel Ferenc : két nyitány és korunk nyitánya

Bár hivatalosan csak egy himnuszunk van, de több olyan dallamunk létezik, amely kifejezi összetartozásunkat. A különös az, hogy ebből legalább hármat Erkel Ferenc szerzett. Hiszen ilyen a Hazám, hazám ária a Bánk Bánból, és a Hunyadi László opera nyitánya is. Most Erkel két nyitányára szeretném felhívni a figyelmet.

Azért, mert most is egy új jövő nyitányában élünk, amit személyesen nekünk kell a családukbán, városunkban, hazánkban és a többi nemzetekkel együtt a világban sikerre vinni. Ez azokkal a jellemvonásokkal sikerülhet, amire Erkelben találjuk meg az egyik példát. Halgassuk meg Erkel: Hunyadi László nyitányát, melyet sajátos módon egy évvel a viharos ünnepléssel záruló bemutató után írt.

Összefoglaló és előremutató zenei mű, nemcsak az operára, de az egész akkori századra. Igazság, szabadság, erő, öntudat, bátorság, és fennséges tekintély sugárzik a zenéből –, magyar zene, nem összekeverhető mással. Súlyja van, ahogy a magyarok történelmének is, mely élet-halál harc volt századokon át.

Ez az örökségünk. Korszerű, vagy nem, - a kérdés értelmetlen. Mert megkerülhetetlen valóság egy nemzet története, és minden pillanatban válaszúton vagyunk. Egy-egy embernek magyarként lehet olyan illúziója, hogy ha éppen az Egyesült Államokban él, hogy sikeres amerikaiként elfelejtheti, honnan jön, milyen múltat hordoz génjeiben. De ha meghallja ezt a dallamot, magára és sorsára ismer, még ha nem is tudja, honnan való ez a zene. "Sohase voltam valami melldöngető hazafi, de ezekre a zenékre mindig eszembe jut, hogy hol a Hazám." – nagybetűvel kommentelte ezt egy honfitársunk, a Navarro által vezényelt Hunyadi László nyitányhoz, aki valószínűleg nem itthon él.

A zenében az a varázslatos, hogy a közös emberi lélek közegén át közvetíti a tartalmat más nemzetből való, vagy akár más gondolkodású emberekhez. Így a sok meg nem értés fölött alakítja ki a lelki egységet.

Ezért minél zavarosabb egy kor, minél nagyobb az információs Babel, ha a lényegre vagyunk kíváncsiak, és a jövőbe szeretnénk látni, hallgassuk azokat a reformkori magyar zeneszerzőket, akik akkor alkottak, mikor elindultunk kulturális nemzeté válás útján: Erkel Ferencet és Liszt Ferencet.

Mi az a többlet, amit nekünk adni tudnak? Egyrészt világosan látták, hogy az a küldetésük, hogy közösségük javáért és jövőjéért dolgozzanak. Amikor Erkel tudását és tehetségét, életét a magyar

zenei élet megteremtésének szolgálatába állította “A magyar művészet idegen volt saját hazájában, s csak az útszéli vándorhoz volt hasonló” – írta a kortárs Ábrányi Kornél.

A zenekritikusok a Hunyadi László megszületése előtt azon tanakodtak, lehetséges-e egyáltalán magyar operairodalmat teremteni. Sajnos nekünk, magyaroknak a legnagyobb kihívás legyőzni saját kishitűségünket. Pedig mennyi pozitív példa áll előttünk, nagy történelmi pillanatok, kivételes erkölcsi, emberi nagyságok. Miért nem rájuk hallgatunk? Honnan a kényszer, hogy sárba rántsuk, aki messzire jut?

Erkel feszülten kereste azt a történelmi témájú szöveggönyvet, amiből végre igazi nemzeti operát írhat. A Teremtő véletlen formájában segíti azt, aki nagyon akar.

Az utcán összetalálkozott Egressy Bénivel, aki az opera megrendelt, kész szöveggönyvét vitte közös zeneszerző barátjuknak. Erkel kikapta a kezéből az iratot. “Amint futólag belepillantottam, mintha erős dőfést éreztem volna szívemben: ez az, amit oly régen keresek. Minden tiltakozása dacára zsebre vágtam, majd írok én erre zenét, jobbat, te pedig írsz neki valami mást. “ S hamarosan be is mutatta a darabot, 1844. január 27-én, még a nyitány nélkül.

A “Meghalt a cselszövőre “ oly elementáris tapsvihar tört ki....a közönség felkelt helyéről, kendőket, kalapokat lobogtatott,zúgta az éljeneket”. Erkel kimondott valamit, ami belülről már majd szétfeszítette az embereket. Ráérezett és megfogalmazta a legnagyobb akadályt, ami a jövő építésének útjába állt. “ A politikai és egyéb természetű cselszövényeknek már akkor is bővíben volt Magyarország.” –írja Ábrányi, és még azt is hozzáteszi: “Nem kellett jóstehetség, hogy Erkel ezen operáján nem fog ki az idő vasfoga, mert hiszen a jól ismert magyar pártoskodás.....mindig lesz e hazában, fájdalom, cselszövő és cselszövés. “

A történelem ismétli önmagát – ez egy igen pontatlan közhely, nem a történelem, hanem mi, akik cselekedjük – és nem vonjuk le a tanulságokat,- ítéljük önmagunkat, szeretetteinket sziszifuszi létre, ha gyengeségünk miatt a cél előtt rossz váltóra állítjuk a pályánkat.

Erkel élete végén az “Ünnepi nyitányban “ összegezte zenei életművét, mely a Nemzeti Színház 50. évfordulójára készült, és a király, valamint az akkori magyar társadalom vezetői hallgatták az Operában. Erkel tudta a legjobban, milyen kisszerű aggodalmak közepette kellett dolgoznia. Az első nemzeti színház közadakozásból épült, de Erkel vért izzadott, hogy a közönséget becsábítsa. Az igazgató tanács megalázóan kevés bérért vette fel, mint első karnagyot, a színi igazgatói pályázatot - a csupa hozzá nem értő ember úgy írta ki, - hogy egy darab nem kerülhet 200 forintnál többbe. Nem is jelentkezett másfél évig senki. Ezeket a példákat azért mondom el, nehogy azt higgyük, csak nekünk jutott osztályrészül, hogy kisszerű nehézségeket legyőzve kell családunk, városunk, országunk ügyét – mindenén átlépve, sikerre vinni. Az 1838-as januári nagy pesti árvíz látszólag visszavetette a reformkori lendület eredményeit, - ugyanúgy, mint most

nálunk a járvány, de mégis a művészeti élet kiteljesedését hozta el, mert soha annyi jótékonysági előadás, koncert nem volt, ahova azok is elmentek, akik kulturával egyébként nem törődtek. A reformkor "Vedd a hazait" mozgalma akkor érett be, arisztokrata hölgyek karton ruhában jártak, mint a cselédek, mert az hazai anyag volt. Erkelt repítette a küldetés, amit megfogalmazott magának, és amit sikerre vitt, megteremteni a magyar nemzeti operát. Ábrányi Kornél kortásként úgy élte meg, hogy míg más nemzeteknél adott volt a zenei élet fejlődése, Erkel szinte semmiből hozta létre a magyar operát, mert tudta, hogy ez a küldetése. Az Ünnepi nyitány Erkel élete alkonyán már nem a zenéről szól, hanem a magyarok történelméről, és milyen hihetetlen, de belengi a jövőbe vetett hit, és lelkesít minket, akik megértük, hogy szabad nemzet lettünk, és rendelkezünk sorsunkkal. Ez az ő igazi nagysága: nemcsak utat tört, de géniuszi megérzéssel tovább adta a hitet, mintha azt sugallná, menjetek csak előre, meg fogtok érkezni.

Ennél többet nem adhat egy alkotó népének, egy szülő a gyermekének, egy nemzedék az utána jövőknek: "Menjetek csak előre, eléritek majd a célt, amelyért oly sokat áldoztatok, olyan sokat szenvedtetek, mert mindig lesznek, akik átveszik a fáklyát, és hajlandóak lesznek veletek, értetetek, áldozatkészen, mindent odaadva dolgozni.